

De bevrijdende kracht van de lofzang

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 35, 1-10

2^e schriftlezing: Jacobus 5, 7-10

3^e schriftlezing: Lucas 1, 46-55

Inleiding

Als Maria de lofzang zingt, staat zijn daarin symbool voor een kerk die vooruit durft te grijpen naar de machtige daden van God. Zij bezingt de bevrijdende arm Gods terwijl iedereen kan zien dat er in de wereld nog altijd heel veel niet goed is. Wat doen wij, wanneer wij ons al zingend bij haar aansluiten? Wij laten ons afstemmen op de betekenis die God aan het leven geeft.

Thema: De bevrijdende kracht van de lofzang

Gemeente van Christus,

stem geven aan de armen is geen vrijblijvende zaak. Wie stem geeft aan niet alleen de klachten, maar ook de verlangens van de armen en van hen die tekortkomen in deze wereld, die verbindt zich, die committeert je om je waar mogelijk ook voor hen in te zetten. Ja, wie stem geeft aan de armen is bezig een appèl te doen dat niet zonder gevolgen kan blijven. Er komt een ander gesprek op gang en daar horen daden bij. Er wordt een mentaliteit gevoed en die zal het leven vroeger of later veranderen. Hebben wij de kosten berekend die daaraan, ook voor ons leven verbonden kunnen zijn? Mensen zingen hun lied van bevrijding. Daar is niet alleen hun diepste verlangen in uitgedrukt, maar ook hun besef dat ze een prijs gaan betalen. Daar zijn ze toe bereid!

In de eerste twee hoofdstukken van het Lucasevangelie vinden we maar liefst vier uitgebreide liederen.¹ Het gaat om het Magnificat van Maria, het Benedictus van Zacharias, de engelenzang in de nacht van Bethlehem en het Nunc Dimittis van Simeon in de tempel. Dit zijn de zogenaamde 'cantica', de liederen van Lucas. Sommigen hebben gezien dat Lucas ook nog aan Elisabeth een lofzang heeft toegeschreven. Maar haar lied beslaat slechts één vers.² Typerend voor de lofliederen van Maria, Zacharias en Simeon is dat aan de hoofdpersoon van een onderdeel van de vertelling een verheerlijking van God in de mond wordt gelegd die overeenkomt met de kern van het evangelie. Dit gebeurt in woorden die ons herinneren aan psalmen en profetenwoorden.³ Misschien voor ons wat minder bekend, maar er zijn allerlei parallellen met 1 Makkabeeën, Judith, andere deuterocanonieke boeken en geschriften uit de kloostergemeenschap van Qumran bij de Dode Zee. In die zin grijpen de cantica

terug. Maar er zitten ook allerlei zinsneden in die ons doen denken aan woorden van de apostelen, bijvoorbeeld in het boek Handelingen, net als het evangelie ook door Lucas geschreven. In die zin wijzen ze vooruit.⁴

Maria, Zacharias en Simeon en ik denk toch ook Elisabeth, worden als zanger door Lucas representatief geacht voor een bepaalde houding. Zij staan als personage aan het begin van het evangelie symbool voor een bepaalde vroomheid. Dat is een ouderwets woord, 'vroomheid'. Het is zo'n ouderwets woord dat wij niet graag als 'vroom' worden aangewezen. Dat klinkt in onze geseclariseerde tijd als een scheldwoord. De hypocrisie ligt voor het opscheppen. Je wilt niet 'vroom' zijn, want dat klinkt als wereldvreemd en onecht. Maar ooit was het anders. Vroom te zijn betekende zoiets als rekening houdend met God, 'Godvrezend'.⁵ Iemand die deze houding had verwachtte veel van God. Dat niet alleen, zo iemand leefde ook vanuit een mentaliteit die een zekere beschikbaarheid uitstraalde. Maria, Zacharias, Simeon, Elisabeth en ook Hanna, de moeder van de profeet Samuel, ze zijn beschikbaar voor God. De evangelist Lucas heeft zijn verhaal rond de geboorten van Johannes de Doper en van Jezus Christus opgebouwd met deze personen. Bijbelgeleerden vinden het waarschijnlijk dat hij eerst het lopende verhaal heeft geschreven en daarna op de verschillende hoogtepunten bestaande lofliederen heeft ingeweven in de vertelling, telkens dus op het moment van een climax.

Zodoende geeft Maria stem aan het verlangen van haar volk. Haar houding correspondeert op deze manier niet met een uitgeblust en teleurgesteld Israël, maar met een geïnspireerd en vernieuwd Godsvolk bestaande uit Godzoekers uit de joden en uit de heidenen beide. Zo heeft Lucas dat gezien. Maria ontvangt het Godskind, zoals de gemeente van Christus hem ontvangt niet eens, maar telkens weer, eindeloos opnieuw. In een steeds weer nieuwe context worden oude woorden waar, zijn ze waar geworden, zullen zij waar zijn. De lofzang heeft een bevrijdende kracht. Het is opvallend dat de inhoud van het Magnificat niet zozeer slaat op de concrete situatie van Maria zelf, op dat moment. Zij mag dan een eenvoudig meisje zijn, zij is geen slavin of ongelukkig vanwege de armoede. Toch is zij hier de

vertolkster van de vreugde vanwege de bevrijding van onderdrukte, armen en hongerigen door God.

Als je er goed over nadenkt gaat het dus om de mentaliteit van de gemeente van Christus. Daar wordt een bevrijdende kracht verwacht. Ik zei al eerder dat de lofliederen in het Lucasevangelie veel weg hebben van sommige boekrollen gevonden te Qumran, de zogenaamde Dode Zeerollen. Dan gaat het niet alleen om de stijl, maar ook om de inhoud. De religieuze grondhouding beschreven is die van de eenvoudige die als representant van de armen, een mens die alles van God verwacht. Dit wordt wel de vroomheid van 'de armen' genoemd.⁶ Ten tijde van de Makkabeeën in de 2e eeuw v.Chr. hadden groepen joden zich teruggetrokken in de woestijn, vervreemd als zij zich voelden van een priesterkliek in Jeruzalem die vanwege machtspolitiek was gaan samenwerken met buitenlandse machthebbers. Jeruzalem werd in die tijd beheerst door de Seleuciden. Koning Antigonos had het bestaan een afgodsbeeld te laten plaatsen in de tempel van Jeruzalem. De mensen van Qumran kozen zelfbewust voor een leven van armoede en afhankelijkheid van God. Ze beschouwden zich als de overgebleven 'rest' van Israël, trouw aan God, terwijl de meerderheid zich had laten verleiden op de weg van het kwaad.⁷ Armoede was voor hen een religieuze kwaliteit geworden. Armen konden immers niet anders, zij waren afhankelijk van God. Misschien is Johannes de Doper wel lid geweest van deze groep. Hij is er zeker door beïnvloed. Vroege christenen hebben zich waarschijnlijk verwant gevoeld met deze godzoekers. Immers, ook van hen wordt verteld dat zij geen persoonlijk bezit kenden, zij ...

... hadden alles gemeenschappelijk. Ze verkochten al hun bezittingen en verdeelden de opbrengst onder degenen die iets nodig hadden.⁸

De traditionele taal van de 'armen' die niet alleen letterlijk arm wilden zijn, maar zich geestelijk volkomen van God afhankelijk verklaarden, deze taal krijgt in de kerk een nieuwe betekenis met Maria als de belangrijkste vertolkster. Het mooie is geweest dat juist zo de zin van het Godsgeloof opnieuw oplichtte en ook in staat is ons aan te spreken in ons hart. Muren kunnen vallen, kille harten kunnen ontdooien, want de liefde van God is reeds in de schepping gegeven. Het is niet nodig dat wij deze reconstrueren of in een hoog gegrepen ideaal tot een onuitvoerbaar politiek programma gaan omsmeden.

Het is wel wezenlijk dat wij blijven geloven in de bevrijdende kracht van het visioen dat in de lofzang wordt verwoord. Aardse rijkdom en macht zijn heel betrekkelijk. Onderdrukkende systemen kunnen

worden ontmanteld door eenvoudige mensen die geloven in medemenselijkheid en verzoening. De radicale Jacobus kon scherp spreken over de verrotte staat van de welvaart van de rijken. Maar hij had ook wijze woorden over geduld en Godsvertrouwen als het ging om de juiste tijd voor de juiste handelingen. Tot slot wil ik woorden aanhalen van de man, die wel het geweten van zijn tijd is genoemd en die vandaag wordt begraven, Nelson Mandela. In zijn autobiografie lees ik de volgende ervaring, die Mandela in de jaren '70 tijdens zijn 28-jarige gevangenschap op Robbeneiland beleefde.

Een paar dagen voor het vertrek van Badenhorst, werd ik in het hoofdkantoor ontboden. Generaal Steyn bracht een bezoek aan het eiland en hij wilde weten of wij ook klachten hadden. [Kampcommandant] Badenhorst was aanwezig terwijl ik een hele lijst van eisen liet horen. Toen ik klaar was, sprak Badenhorst mij aan. Hij zei me dat hij het eiland nu zou verlaten en voegde eraan toe: 'Ik wil jullie het allerbeste wensen.' Ik weet niet hoe verbluft ik heb gekeken, maar ik was stomverbaasd. Hij sprak de woorden als een menselijk wezen, en liet een kant van zichzelf zien die wij nog nooit hadden meegemaakt. Ik bedankte hem voor zijn goede wensen en wenste hem succes met zijn plannen.

Over dit moment heb ik nog lang nagedacht. Badenhorst was misschien wel de meest onverschillige en barbaarse bevelhebber geweest die wij op Robbeneiland hadden gehad. Maar op die dag in het kantoor had hij laten zien dat er een andere kant aan zijn karakter was, een kant die verduisterd was geweest, maar die nog altijd bestond. Het was een waardevolle herinnering dat alle mensen, zelfs de schijnbaar meest gevoelloze, in staat zijn tot verandering. Ten diepste was Badenhorst niet slecht; zijn onmenselijkheid was hem gaan aankleven ten gevolge van een onmenselijk systeem. Hij gedroeg zich als een wreedaard, omdat hij werd beloond voor wreed gedrag.⁹

Laten wij ons in voor- en tegenspoed geestelijk wapenen en ons uitstrekken naar geestelijke bronnen zodat wij 'arm' durven zijn voor God, om als 'rijken' van onderdrukking bevrijd, in zijn geweldige schepping te leven, als gezegende mensen. En laten wij, op dat moment de geringen, de hongerigen, de armen, niet vergeten, maar als kinderen van één Vader in liefde

omzien naar elkaar. De woestijn zal bloeien als een roos. Amen.

Uitzending en zegen

Als u van hier gaat, weet het u bent gezegende mensen. Het zijn niet uw uiterlijke omstandigheden die de doorslag daarbij geven. U bent gezegend, omdat uw God U vrijspreekt met zijn machtig woord van liefde.

Zo staat u in de ruimte van zijn Geest en bent u in staat de mensen naast u tot zegen te zijn.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
met u allen.

Noten

¹Voor deze preek is veel gebruik gemaakt van: Brown, R.E., *The Birth of the Messiah. A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke*, New York/London 1993, 346-366.

²Lucas 1,25

³Bijv. Psalmen 107 en 146 en Jesaja 35, maar natuurlijk ook Exodus 15 en 1 Samuël 2.

⁴Cf. bijv. Handelingen 16,25. Als Paulus en Silas God lofzingen, stort de gevangenis in. Als het gaat om de zaligsprekingen, heeft Lucas veelbetekend gewoon 'armen'. Hij maakt geen onderscheid tussen de letterlijke en de figuurlijke betekenis. Cf. Lucas 4,18. Voor de radicale implicaties van het evangelie in de jonge kerk, cf. de Jacobusbrief, m.n. hoofdstuk 5.

⁵Grieks 'hosios', cf. Titus 1,8. Latijn: 'pius'

⁶Hebreeuws: 'Anawim'

⁷Cf. Jesaja 10 en 11.

⁸Handelingen 2, 44b-45'

⁹Mandela, N., *Long Walk to Freedom. The Autobiography of Nelson Mandela*, London 1994, 448. Vertaling Jurjen Zeilstra

Figuur 1: Fresco, afbeelding van de Visitatie van de Italiaanse Giotto, benedenkerk van de San Francesco te Assisi